

”Den som gudarna förgör, gör de först galen”.

Euripides ord om galenskapens ursprung präglar den äldre litteraturens bild av psykisk sjukdom. Idag lördag är det Psykiatrins dag i Linköping. Det blir också ett möte mellan kliniska behandlare och litterära berättare. Det är ett logiskt möte. För psykisk ohälsa har alltid varit ett viktigt tema i den berättande världen. I Euripides grekiska tragedier var galenskapen något som brutalt drabbade hjälten utifrån, som ett slag från gudarna, en mystisk förgiftning eller ett omänskligt stresspåslag. Vansinnet var en värld i sönderfall som träffar hjälten med all kraft, vilken först efter sin död kan få upprättelse. Samma tema består hos Shakespeare i Hamlet och Kung Lear och sträcker sig till Selma Lagerlöf. Vem kan bättre bära den rollen än Jan i Skrolycka i Kejsaren av Portugallien? Galenskapen är tragisk men oåterkallelig. En säker väg mot undergång.

På 1920-talet sker så en förändring, samtidigt som den moderna psykiatri och psykoanalysen skjuter sina första rotskott. Psykisk sjukdom är nu något man kan behandla. Agnes från Krusenstjerna skildrar i romanerna om Tony en kvinnas kamp mot sin psykiska ohälsa och viljan att leva ett fritt liv. Efter det är galenskapen något som man kämpar mot. Beate Grimrud, som medverkar vid Psykiatridagen, har mästerligt skildrat detta i ”En dåre fri”. Precis som Agnes von Krusenstjerna är berättelsen också biografisk. Huvudpersonen går inte längre under i sin sjukdom utan söker övervinna den. Eller som den av social fobi plågade mannen i Stig Claessons roman ”Vägen till brevlådan” underfundigt skriver i ett brev till sin psykiatriker: *”Således, när dig detta brev är jag att betraktas som frisk”*. Man kan bli kvitt eller i varje fall leva med sin sjukdom.

Skönlitteraturen har gjort gemensam sak med modern psykiatri när den ser på psykisk ohälsa som något man kan behandla. Däremot befinner de sig ofta i konflikt med varandra. I skönlitteraturen är den psykiatriska vården någon som missförstår och kränker den sjuke. Som i Göran Tunströms starka roman ”Tjuven” där Johan söker befria sin kusin Hedvig från den psykiatriska vården. Även i den nyss utkomna romanen ”Jag är den som skall komma” av Johanna Nilsson har patient och behandlare svårt att förstå varandra.

Trots allt är det i litteraturen man möts. Psykiatrikerna Johan Cullberg och Clarence Crafoord har analyserat författaren, som i sin tur undersöker läkaren.

Så kommer det att förbli. Skönlitteraturen är en mötesplats dit patient, berättare och behandlare ständigt söker sig för att mötas på nytt och förstå lite mer.

Jakob Carlander